

Anna Matamala Ripoll, *Interjeccions i lexicografia. Anàlisi de les interjeccions d'un corpus audiovisual i proposta de representació lexicogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2008. 472 pàg.

La història demostra que si la ciència avança és per l'interès d'alguns homes i dones a descobrir coses que la resta de mortals podríem pensar que són banals i que no és interessant d'investigar com funcionen. L'àmbit de la lingüística no n'és una excepció. I aquest és el cas del treball que avui ressenyem. El llibre comença amb una cita de Sapir que diu: «les interjeccions són els elements menys importants de la parla». I així han pensat la majoria de lingüistes fins al moment actual.

L'autora d'*Interjeccions i lexicografia* fa un pas endavant fonamental i ingent, contradient la cita, perquè ens presenta una recerca laboriosa i meticulosa sobre el tema de les interjeccions i la seva representació lexicogràfica. No sense raó, aquest estudi, presentat com a tesi doctoral inicialment, va rebre el premi Joan Coromines de Lexicografia i Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans (2005).

Matamala té la gosadia d'encarar-se a aquestes partícules tan poc estudiades, tant en llengües romàniques com en anglès. Per fer-ho constitueix un corpus de *sitcoms* en català –originalment en català o doblades de l'anglès–, el transcriu i el paral·lelitzza, de manera que veu i imatge queden aparellades, monolingüament o bilingüe respectivament, i després n'extreu les interjeccions –i aquest és el seu veritable corpus d'estudi. La mateixa metodologia per conformar el corpus del treball ja és una de les innovacions i dels èxits d'aquest llibre, que suposa un repte en l'estudi de l'anàlisi multimodal de les converses.

Però hi fa altres aportacions. En primer lloc, fa la descripció d'aquestes unitats, vinculada a un doble marc teòric; d'una banda, a la proposta teòrica encetada per Cuenca (1996, 2002), i, de l'altra, a un enfocament pragmaticodiscursiu —amb nocions com l'estructuració i la regulació de la conversa, la modalització i les funcions comunicatives. En segon lloc, Matamala estudia la traducció de les interjeccions al subcorpus de doblatge que ha constituït. En tercer lloc, fa una revisió del tractament que aquestes unitats han rebut a la lexicografia i proposa un prototip per a la seva representació als diccionaris.

D'altra banda, és admirable com l'autora aconsegueix explicar al lector els complexos fenòmens que descriu amb una claredat didàctica i metòdica, pas a pas, capítol a capítol, desengranant tot el complex univers que hi ha darrere les interjeccions.

Per explicar tota aquesta recerca, el llibre es divideix en tres blocs clarament diferenciats, cadascun dels quals podria considerar-se per ell mateix un pas important per a l'estudi de les interjeccions en català. Al primer bloc es presenta l'aproximació teòrica a l'estudi de les interjeccions. Al segon es fa la descripció de cadascuna de les interjeccions seleccionades des de sis punts de vista diferents: la fonologia, l'entonació, la morfologia, la sintaxi, la semanticopragnmàtica i l'anàlisi discursiva. Finalment, al tercer bloc, es fa la revisió del tractament d'aquestes unitats a la lexicografia i es presenta el prototip d'aplicació lexicogràfica fruit de la tesi.

Aquests blocs es materialitzen en dotze capítols. El primer, «Introducció», presenta la motivació i l'estructura del treball que ressenyem.

El segon, «Les interjeccions: Estat de la qüestió», explica els molts punts de vista des dels quals es pot abordar la descripció de les interjeccions –des de les gramàtiques, des dels estudis sobre fraseologia, des de monografies i articles de diferents tradicions, des dels estudis pragmaticodiscursius, en propostes basades en l'anàlisi de la conversa i en treballs sobre paralingüística.

El tercer, «Bases teòriques de l'estudi», d'una banda, demostra la utilitat de diverses teories d'arrel cognitivista –basades en el *prototip* i la teoria de la *gramaticalització*– per al tractament de les interjeccions. S'hi anuncia que es farà servir el model de Cuenca com el més coherent i complet per a l'anàlisi d'aquestes unitats, perquè no les considera com a elements secundaris de la llengua sinó com a elements. D'altra banda, es completa aquest model amb la utilització de paràmetres pragmaticodiscursius del tot necessaris per a una anàlisi completa del corpus d'estudi.

El quart, «Aspectes fonològics, ortogràfics i morfològics», descriu les interjeccions catalanes i les angleses aïlladament. D'una banda, se centra en el tractament de les interjeccions *pròpies* –com ara *rai* i *hola*, entre d'altres–, i *impròpies* –*carai*, *bueno*, *aviam*, a mode d'exemple–; tot a partir d'un criteri morfològic que s'explica clarament. D'altra banda, de les interjeccions pròpies n'analitza la forma i l'estructura fonològica, mentre que de les impròpies n'estudia el procés de formació –*gramaticalització*–, seguint la terminologia cognitivista. A més a més en aquest capítol s'aborden aspectes entonatius i es proven d'establir de forma dinàmica els límits entre les interjeccions pròpies i la parallengua, d'una banda, i entre les impròpies i les estructures exclamatives, de l'altra; tot ben il·lustrat amb exemples extrets del corpus d'anàlisi.

El cinquè, «Aspectes sintàctics», descriu tant la possible combinabilitat d'aquestes unitats, bé amb interjeccions –*ostres*, *gràcies*, *ei*, *hola*–, bé amb d'altres unitats lingüístiques, com el seu aïllament –unitats que ocupen un torn de parla, com ara *ei*, *eh?*, per al català, o *uhhh*, *really?*, per a l'anglès. Tot això s'acompanya de quadres de freqüències que permeten extreure valuoses conclusions.

El sisè, «Aspectes semanticopragnmàtics (I): funcions comunicatives», analitza el valor semanticopragnmàtic de cada interjecció. Per això Matamala parteix de les propostes de Jacobson, assumides també per Cuenca, tot i que assenyala que, a diferència de Cuenca, ella creu que algunes interjeccions poden realitzar, a més de les funcions *expressiva*, *fàtica*, *conativa*, *metalingüística* i *representativa*, la funció *poètica*, tot i que en el seu corpus d'anàlisi no hagi pogut trobar dades que ho corroborin. En aquest capítol destaquen algunes conclusions: a) tot i que les interjeccions activin un valor central,

la majoria en vehiculen més d'un; hi ha casos en què la gestualitat i l'entonació tenen un paper important en la doble activació; b) tot i que hi hagi interjeccions homògrafes en català i anglès, aquestes no acompleixen les mateixes funcions ni tenen la mateixa freqüència en ambdues llengües i c) la majoria de les interjeccions són polisèmiques; els valors que s'activen en cada cas depenen del context de realització.

El setè, «Aspectes semanticopragmàtics (II): relacions semàntiques», reprèn la noció de polisèmia, analitzada al capítol anterior, i la de sinonímia. Pel que fa a la polisèmia, Matamala tracta d'establir una classificació, dins les interjeccions del corpus d'anàlisi que li permet parlar d'interjeccions *homònimes* —amb només dues interjeccions *au* i *oi*—, d'interjeccions *monosèmiques* —com ara *aa*, en el cas del català, o *er* i *um*, per l'anglès—; i d'interjeccions *polisèmiques* —la majoria. Pel que fa a la sinonímia, Matamala demostra que, tot i que dues interjeccions puguin compartir una funció comunicativa, no tenen per què ser intercanviables en tots els contextos. Fins i tot hi ha causes pragmàtiques que fan que un emissor n'utilitzi una o una altra en funció del seu interlocutor i del registre en què es realitzi la conversa A més, en aquest capítol Matamala amplia l'anàlisi realitzada per Cuenca (2002), ja que afegeix nous valors a unitats ja descrites en el treball d'aquesta autora i analitza un grup d'interjeccions no descrites anteriorment.

El vuitè, «Aspectes pragmaticodiscursius», toca diversos aspectes relacionats amb la pragmàtica i el discurs: interjeccions; modalització i connectors; interjeccions, rellevància, cortesia i expressivitat; interjeccions i estructuració de la conversa; interjeccions fictícies i espontànies, dins la ficció; i, finalment, interjeccions i gestualitat. Tal com es pot veure, és un capítol temàticament molt ampli, que en algun moment pot fer perdre el fil al lector tot i la didacticitat i esquematicitat amb què l'autora l'enfoca. Som conscients que estructurar aquesta recerca immensa ja deu haver estat prou difícil —i ja hem dit reiteradament que Matamala se n'ha sortit molt bé—, però creiem que, en un treball on cada cosa té el seu lloc, aquest capítol balla una mica, perquè agrupa l'estudi d'un conjunt de fenòmens que tenen en comú que acostumem a ficar-se al sac de la pragmàtica i l'anàlisi del discurs.

El novè, «Aspectes traductològics: Les interjeccions al subcorpus doblat», és el que estudia concretament la relació entre l'original anglès i la versió catalana d'una mateixa comèdia de situació, tenint en compte tots els processos que segueix el guió fins a arribar a l'emissió final —entre els quals hi ha el *procés de traducció*. Amb aquest capítol, Matamala ofereix més pistes per dissenyar el prototip d'aplicació lexicogràfica per a les interjeccions que presenta al capítol onzè.

El desè, «Les interjeccions al diccionari», repassa el tractament que han rebut aquestes unitats en les obres lexicogràfiques. Malgrat que no existeix una tradició que indiqui quins criteris cal aplicar per a l'avaluació lexicogràfica de la representació d'unitats pragmaticodiscursives als diccionaris, Matamala estableix una sèrie de paràmetres per a l'anàlisi i conclou que el tractament que han rebut les interjeccions a la lexicografia és menor i asistemàtic, fet que portarà l'autora a proposar un prototip per a la descripció d'aquestes unitats als diccionaris per tal de millorar-los.

L'onzè, «Proposta d'aplicació lexicogràfica», presenta l'esmentat prototip per a la descripció lexicogràfica d'aquestes unitats –INTCA–, un prototip *pluriaccessible* i *hipermèdia* amb propostes sinonímiques i de traducció, orientat al traductor i al docent de llengua. El que més destaca d'aquesta aplicació és que es tracta d'una eina bilingüe per a les interjeccions, no existent avui per avui. En aquest prototip es pot accedir a la informació a partir de les interjeccions angleses i de les catalanes, a partir de les funcions i a través d'un accés directe. Per a cada entrada es diu quin tipus de funció fa, es presenten possibles variants, s'informa de la freqüència d'ús en ambdós corpus, s'inclouen arxius audiovisuals que permeten comprovar-ne l'ús real en els corpus analitzats i s'especifica la possible combinatòria de la unitat amb d'altres unitats lingüístiques —siguin o no interjeccions. A més, l'aplicació permet accedir a propostes en català per una interjecció anglesa seleccionada. Sens dubte, la proposta que es presenta dona una solució satisfactòria a les mancances dels diccionaris.

Finalment, el dotzè capítol, «Conclusions», presenta els punts fonamentals del treball realitzat, que es concreten en conclusions sobre la noció d'interjecció, sobre les dades descriptives que es poden extreure del corpus constituït i analitzat i sobre el prototip d'aplicació lexicogràfica proposat.

Tot i que la ressenya podria acabar-se aquí, ens permetem reflexionar sobre alguns aspectes que van més enllà dels elogis merescuts que hem fet al treball.

En primer lloc, voldríem apuntar algunes petites mancances que hem observat en el resultat final del volum. Hi trobem a faltar un DVD, que acompanyava la tesi original, amb els fragments del corpus audiovisual català i el paral·lelitzat català-anglès, que sens dubte permetrien copsar amb més força les interjeccions originals i les doblades, sobretot en el que fa referència als aspectes fonètics, entonatius, paralingüístics i no verbals. Creiem que valdria la pena haver-lo inclòs a l'edició que n'ha fet l'IEC, perquè el llibre fos encara més valuós, tot i que entenem que hi pot haver qüestions de drets d'autor, pel que fa a les *sitcoms*, que ho hagin impedit.

De la mateixa manera, ens hauria agradat que s'inclogués el DVD del prototip proposat per Matamala —que s'inclouïa a la seva tesi doctoral. No hi veiem cap problema d'autoria, i creiem que lluiria encara més l'important pas endavant que suposa aquest prototip.

En segon lloc, ens referim a un aspecte de l'estudi sobre el qual valdria la pena seguir treballant. L'ampli corpus d'anàlisi que ha constituït l'autora, un corpus compost per tres episodis de *sitcoms* emeses per Televisió de Catalunya, amb la versió anglesa i la doblada al català, més un corpus de *sitcoms* escrites originalment en llengua catalana —*Plats bruts* i *Jet Lag*—, no garanteix al 100% que els resultats derivats de la seva anàlisi coincideixin amb els que obtindríem si s'analitzessin converses col·loquials en català. Hi trobem a faltar un corpus real de català espontani, on es poguessin estudiar les interjeccions en el seu ús viu, tot i que s'inclou un corpus *sèries de comèdia* catalanes —on s'analitza aquest aspecte—, però creiem que no deixa de ser una oralitat fingida, si més no planificada, que tot i que vulgui acostar-se molt a la llengua col·loquial, no ho és pas. Estem segurs que Matamala també ho creu i que per això al capítol vuit compara els resultats que ella ha extret amb els del treball de Castellà (2001). Malgrat que la comparació dels resultats en ambdós corpus és semblant, creiem que no estaria de més fer el treball expressament per comparar les converses col·loquials amb les *sitcoms* de Matamala. És possible que si s'analitzés un corpus real de converses es validés la hipòtesi assenyalada per l'autora que algunes interjeccions catalanes vehiculen, alhora que d'altres valors semanticopragmàtics, un valor poètic. Des d'aquí animem els analistes de la llengua catalana a seguir el treball de Matamala perquè a partir de les dades que es presenten en aquest volum facin la comparació amb corpus orals de conversa en català, com ja s'ha fet per a l'anglès, llengua en la qual disposem del treball de Quaglio (2009).

Un cop ressenyada aquesta obra, de la qual hem assenyalat la vàlua i a partir de la qual hem fet unes petites reflexions, només ens queda esperonar tots aquells que estiguin interessats en la llengua catalana i en les interjeccions en particular a llegir aquest llibre. Creiem que sens dubte a partir d'ara serà punt de referència no sols per a l'estudi de les interjeccions en català, sinó també per als treballs sobre traducció audiovisual, siguin quines siguin les llengües que s'estudiïn, i per als treballs que es plantegin el tractament que han de fer els diccionaris de les unitats *menors* de la llengua —interjeccions, marcadors discursius, onomatopeies...— entre d'altres.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- CASTELLÀ, Josep M. (2001) «La complexitat lingüística en el discurs oral i escrit: densitat lèxica, composició oracional i connexió textual», tesi doctoral, Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 664 pp.
- CUENCA, M. Josep (1996) *Sintaxi fonamental: les categories gramaticals*, Barcelona, Empúries, 314 pp.
- (2002) «Els connectors textuais i les interjeccions», dins J. Solà *et alii* (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, pp. 3173-3237.
- QUAGLIO, Paulo (2009) *Television Dialogue: The sitcom Friends vs. natural conversation*, Amsterdam/Filadelfia, John Benjamins Publishing Company, 165 pp.

CARME BACH MARTORELL
Universitat Pompeu Fabra

Xosé Aviñoa, Eusebio Ayensa, Rosa Cabré, Mireia Campabadal, Carles Garriga, Eulàlia Miralles, *Formes modernes de l'èpica*, Santa Coloma de Queralt, Obrador Edèndum, 2006, pp. 166.

Resultat d'una jornada d'estudi realitzada a la Universitat de Barcelona el 18 de maig de 2007 pel grup de recerca consolidat Aula Carles Riba, *Formes modernes de l'èpica* és un volum de caràcter miscel·lani que aplega sis ponències que tenen com a centre l'anàlisi de l'èpica entre el segle XVI i el XIX. Focalitzades, bàsicament, en l'estudi de les obres d'uns determinats escriptors —Joan Pujol, Bartomeu Tormo, Ramon Muns, Francesc Pelagi Briz, Àngel Guimerà, Joaquim Rubió i Ors, i Víctor Balaguer— i compositors —Felip Pedrell i Enric Morera—, el volum permet d'avaluar la continuïtat literària d'un gènere que, com bé és sabut, passà per un procés de transformació progressiva, fins a ésser adaptat, a partir del XIX, a la tragèdia romàntica i a l'òpera. El principal mèrit del llibre és, justament, aquest: el de posar en relació la tradició literària desenvolupada en el període modern amb la tradició pròpiament contemporània a partir de la lectura d'unes obres o bé poc conegudes o bé poc estudiades en relació amb el gènere. En contrapartida, però, el volum es ressent del seu caràcter miscel·lani. Per bé que la fragmentarietat és normal en la majoria de publicacions